

КАТЕРИНА ВЕЛЈАНОВСКА
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ БЛАЖЕ КОНЕСКИ
СКОПЈЕ, МАКЕДОНИЈА
k.veljanovska@gmail.com
<https://doi.org/10.17234/9789531755139.33>

АНАЛИЗА НА МАКЕДОНСКИТЕ И НА ХРВАТСКИТЕ ЗООНИМНИ ФРАЗЕМИ СО СОМАТСКА КОМПОНЕНТА

Концептуалната анализа на зоонимните фраземи со соматска компонента се темели на корпус од македонски и хрватски фраземи. Со примена на методот концепт фраземите се поделени во тематско–значенски области според кој најголем дел од примерите се однесуваат на човекот, на неговите карактерни и интелектуални особини, на надворешниот изглед, на неговите чувства и сл., а многу ретко се јавуваат со други значења.

Клучни зборови: *метод концепт, македонски зоонимни фраземи, хрватски зоонимни фраземи, соматизми*

Зоонимната фразеологија, заедно со соматската, побудува се поголем интерес и станува предмет на анализа во повеќе јазици. Интересот за зоонимната фразеологија последниве години расте, така и меѓу зборниците објавени на македонски јазик во 2010 г. ја наоѓаме и статијата на Маја Вуксан под наслов *Зоонимите во македонската и во хрватската споредбена фразеологија*.

Зоонимите се чест составен дел во фразеологијата, што не зачудува, бидејќи животните отсекогаш го придружувале човекот во текот на неговиот живот, на метафоричен начин, преку слики и симболи, во нив се огледува и самиот човек, неговите надворешни карактеристики и неговото поведење. Најчесто е застапена онаа соматска компонента што се поврзува со одредено животно. Нејзината улога е експресивна и сликовита. Целта на овој реферат е да се покажат сличностите и разликите во значењата на овој вид фраземи во обата јазици.

Како корпус ни послужија примери извадени од *Фразеолошкиот речник на македонски јазик* (во три тома) и книгата *Životinjski svijet u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji* од Ивана Видовиќ Болт. Вкупно се разгледани 54 фраземи, од кои 31 се од македонскиот, а 23 од хрватскиот јазик. Овие примери содржат, во македонските, вкупно 15 соматизми: *подопашница, опаш(ка), рог, брада, врат, кожа, мозок, грб, нога, очи, уста, уши, копито, грива, глава*; а во хрватските се 12: *dlaka, rog, rit, rep, šapa, noga, jezik, koža, pamet, mozak, glava, leđa*.

Тематско-значенските полиња кои се темелат врз апстрактни универзални сознанија се нарекуваат концепти. За анализа на собраниот материјал ќе го користиме методот концепт кој подразбира надреден поим што ги обединува значењата на фраземите без оглед на нивното категоријално значење, еквивалентност и структура, бидејќи се анализираат фраземи од два јазици (Vidović Bolt 2011: 87). Преку анализата на македонските и на хрватските фраземи

се izdelуваат обележјата кои со помош на методот концепт може да се изразат преку именки (*тердоглавост, рамнодушност* итн.), придавки (*седокос, здодевен* итн.), глаголски именки (*грешење, надмудрување* итн.), глаголи (*настрада* итн.), а многу ретко со прилози (*никогаш*).

Фраземите се поделени во три групи: фраземи што се однесуваат на надворешниот изглед на човекот, фраземи што се однесуваат на човековите особини и неговото поведење и фраземи што не се однесуваат на човекот.

1. Фраземи што се однесуваат на надворешниот изглед на човекот

Во оваа група најдовме само две фраземи, по една во обата јазика, со различно значење.

1.1. Седокос човек

probila kozja dlaka koga

1.2. Накитена возрасна жена

стара магарица црвена подопашница

2. Фраземи што се однесуваат на човековите особини и поведење

Ја претставуваат најголемата група со 23 значења.

2.1. Покорност, засраменост

со подвиен/свиткан опаш

podviti rep

2.2. Соочување со неприлики и нивно решавање

го фати бикот за рогови

uhvatiti bika za rogove

2.3. Показување лоши карактерни особини

ги пушти роговите

2.4. Истрајност

на волкот му е дебел вратот зашто сам си ја врши работата

2.5. Рамнодушност

držati do koga, do čega kao do pasje šape

brinuti se za koga, za što kao pas za petu nogu

2.6. Површно работење

како кучето/лисицата со опашката

2.7. Лицемерност, злонамерност

волк во јагнешка кожа

волк во овча кожа

vuk u janjećoj koži

vuk u ovčoj koži

2.8. Додворување

врти/мрда со опашката

debeloj guski rit mazati

2.9. Интелектуална ограниченост

има кокошји мозок; има пилешки мозок; има птичји мозок; има страчкин мозок
 kokošje pameti; pačje pameti; pileće pameti; kokošji mozak
 kokoš je pamet (mozak) pozobala *kotu*
 imati kokošju pamet; imati pačju pamet; imati pileću pamet
 pileća glava
 pileći mozak

2.10. Залуден напор

може да му го обеси на магарето/мачката за опашка
 objesi (veži) to mačku za (o) rep

2.11. Грешење

i patka na ledu posrne

2.12. Надмудрување

stjerati (sabiti) *koga* u kozji rog

2.13. Снаодливост

мачка на грб не паѓа

2.14. Бесрамност

си кладе од куче очи

2.15. Голема опасност

бегајќи од волкот, се најде пред мечкина уста

чепка мечка под опашка

му влегува на волкот в уста

и оди на змијата в уста

ја нагази змијата на опашката

2.16. Со јаки нерви

воловска кожа

мечкина кожа

2.17. Не му одговара

како на коза брада

2.18. Способност

од една коза две кожи (прави)

2.19. Лакомост

Камилата отишла да бара рогови, па останала без уши

2.20. Предизвикани проблеми, најчесто од луѓе на највисоки функции

рибата смрди од главата

2.21. Здодевен

prilijeriti se kao čičak uz pasji rep

2.22. Настрада

доби по роговите

2.23. Голема тајна чува

како змија нозете ги крие

Наспрема оваа фразама е антонимната *од кокошка нога изел.*

3. Фраземи кои не се однесуваат на човекот

Од овој тип најдовме две фраземи, и тоа само во македонскиот јазик, со следните значења:

3.1. Никогаш

кога ќе пушти коњот рогови

3.2. Во целост

од копито до грива

која се јавува како синонимна на многу почесто употребуваната соматска фразема *од глава до петици*.

Од анализираните примери може да се заклучи дека кај зоонимните фраземи со соматска компонента, иако се работи за два словенски јазици, целосно совпаѓање има само во надредените поими со значењата: покорност, засраменост; соочување со неприлики и нивно решавање; лицемерност и злонамерност; додворување; интелектуална ограниченост; залуден напор. Во исто време овие фраземи се целосни еквиваленти, со ист лексички состав, структура и значење, освен оние со значењето додворување (*врту/мрда со онашката, debeloj guski rit mazati*).

Останатите примери, сами за себе, развиле различни концепти преку различни фраземи и во македонскиот (*воловска кожа, камилата отишла да бара рогови, на останала без уши* и др.) и во хрватскиот јазик (*prilijepiti se kao čičak uz pasji rep, probila kozja dlaka koga* и др.).

ЛИТЕРАТУРА

- Велјановска Катерина. 2006. *Фразеолопките изрази во македонскиот јазик (со осврт на соматската фразеологија)*. Куманово: Македонска ризница.
- Вуксан Маја. 2010. Зоонимите во македонската и хрватската споредбена фразеологија. *Шести научен собир на млади македонисти*. Скопје: Филолошки факултет Блаже Конески. 303–323.
- Vidović Bolt, Ivana. 2011. *Životinjski svijet u hrvatskoj i poljskoj frazeologiji I*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.

РЕЧНИК

- Фразеолошки речник на македонскиот јазик*. 2003., 2008., 2009., т. I–III. Димитровски, Тодор; Ширилов, Ташко. (red.). Скопје: Огледало.

SUMMARY

CONCEPTUAL ANALYSIS OF MACEDONIAN AND CROATIAN ZOONYMIC IDIOMS WITH SOMATIC COMPONENT

The conceptual analysis of zoonymic idioms with somatic component is based upon corpora of Macedonian and Croatian idioms. Applying the conceptual method of analysis, the idioms are divided in thematic and semantic fields. Most of the noted idioms reflect the human being-his/her personal and intellectual characteristics, physical appearance, feelings etc. Very rarely they reflect other meanings.

Key words: *conceptual method, Macedonian zoonymic idioms, Croatian zoonymic idioms, somatic components*

